

УДК 330.322.3

С.В. КВАША, студентка, НТУ«ХП», Харків

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

В роботі аналізуються основні проблеми інноваційного розвитку в Україні особливо під час економічної кризи з метою визначення основних проблем та шляхів їх подолання..

The article analyzes the main problems of innovative development in Ukraine during the economic crisis with a view to identifying major problems and ways to overcome them.

Ключові слова: інформація, індустріальна економіка, інформаційна економіка, інформаційне середовище, інформаційні потоки, комунікація, суб'єкти ринку.

Вступ. На сучасному етапі, в умовах економічної кризи головним завданням для великих промислових підприємств та представників середнього і малого бізнесу є скорочення витрат, що досягається здебільшого за рахунок постійного трансферту знань у виробництво, тобто розвитку національної інноваційної системи.

Та незважаючи на задекларований перехід української економіки на інноваційну модель ще за часи Президента Л.Д.Кучми, країна сьогодні розвивається насамперед за рахунок сировинного та експортоорієнтованого секторів економіки. Інноваційна активність вітчизняних підприємств не збільшується, а національний дослідницький потенціал використовується не повною мірою. Протягом 19 років побудови незалежної держави в Україні прийнято достатньо законів і постанов, які спрямовані на регламентування та стимулювання інноваційної діяльності, водночас більшість з них на практиці не діють, через що інноваційна діяльність характеризується структурною деформованістю, інституційною неповнотою, неузгодженістю та незбалансованістю технологічних, економічних і соціально-ціннісних аспектів[1].

Основні підходи до визначення поняття та вивчення основних питань про національну інноваційну систему в Україні вже були досліджені в роботах Нежиборецького В.С., Кузнєцова К.К., Білецького В.С., Канафоцької Г.І. та інших.

Постановка завдання. Підсумковим результатом розвитку науки та високотехнологічних галузей у ХХ столітті стало формування в економіках провідних країн світу нового механізму саморозвитку - національних інноваційних систем, у рамках яких зароджуються і реалізуються інновації.

Ефективність державної політики саме у сфері управління інноваційними процесами визначає конкурентоспроможність національної економіки. У розвинутих країнах до 90% приросту валового внутрішнього продукту забезпечуються за рахунок виробництва та експорту наукоємної продукції, частка України на ринку високотехнологічної продукції, який оцінюється у 2,5-3 трлн доларів США, становить приблизно 0,05-0,1 % [2]. При цьому, на відміну від розвинутих країн, в яких роль держави в даному процесі значно вагоміша, ніж при регулюванні звичайної економічної діяльності, в Україні спостерігається зниження обсягів централізованих капітальних вкладень і недостатність обсягів фінансування, фізичне та моральне старіння науково-дослідної бази та суттєве погіршення матеріального забезпечення науки.

У цьому зв'язку важливими завданнями є ідентифікація основних бар'єрів переходу економіки на інноваційну модель та окреслення шляхів їх подолання.

Методологія. При написанні статті були використані такі наукові методи, як збір, систематизація та комплексний аналіз релевантної інформації.

Результати дослідження. Аналіз стану розвитку інноваційної діяльності в Україні дає змогу визначити, що сьогодні понад 90% продукції, яка виробляється в Україні, не має відповідного науково-технічного забезпечення. Як наслідок, вітчизняна продукція стає все менш конкурентоспроможною, а в експорті зростає частка мінеральної сировини і продукції, отриманої після її первинної переробки.

Проголошений керівництвом України курс на переведення національної економіки на інноваційний шлях розвитку з самого початку реалізації потерпає від серйозних труднощів пов'язаних з фінансуванням цього процесу. Таке реформування потребує значних капіталовкладень, проте а ні держава, а ні вітчизняні підприємці їх не мають.

Очевидно, що переорієнтувати бізнес на інновації неможливо без серйозних капіталовкладень та особливих умов для них. Говорячи про кошти, слід виділяти приватний капітал (прямі інвестиції) та кредитні лінії (гранти, позики та позички). Приватний капітал переживає наразі серйозні проблеми – жорстка конкурентна боротьба поряд із знеціненням грошей, як таких – виклик для грошового капіталу. Очевидність цього полягає у тому, що підхід отримання пасивних доходів з акцій чи банківських вкладів не виправдав себе. «Кошти повинні постійно працювати в економіці» - цей заклик як ніколи почали розуміти венчурні фонди, готові вкласти кошти у нові, ризиковані але і надприбуткові проекти, тобто, інноваційні. Таким чином, гроші насправді є (хоча б за теорією грошей – вони нікуди не поділися, вони й були завжди, може, просто не там, де ми їх шукали) але грошей немає на звичайні інвестиційні проекти. Криза поглинає такий бізнес

сьогодні, адже інвестори та кредитори перш ніж вкласти гроші прораховують ймовірність неповернення вкладеного – а якщо прийдеться стягнути заставне майно за неповернутий кредит? Кому потрібне застаріле обладнання? Куди його подіти потім? Висновок: інвестори та кредитори готові працювати в Україні, але їм потрібні принципово нові рішення. Саме вони стануть гарантією успішного бізнесу в майбутньому, а для цього в першу чергу потрібно створити найбільш сприятливі умови для розвитку інновацій та інноваційної діяльності.

Оскільки в Україні основним джерелом фінансування інноваційного розвитку є державний бюджет, ключовою залишається роль уряду. Влада повинна стати каталізатором активізації процесу інноваційних розробок та їхньої реалізації в реальному секторі економіки. На мою думку, вона повинна діяти в двох основних напрямках: по-перше, надавати достатній обсяг коштів із державного бюджету та, по-друге, створити ефективну систему податкових пільг. В Україні податкове законодавство передбачає низку особливостей для інноваційної діяльності. Це інвестиційний податковий кредит, з достатньо розпливчатими формулюваннями щодо його повернення, виключення з валового доходу для спеціалізованих підприємств сум, що надаються на інноваційну діяльність, та 20-відсоткова норма прискореної амортизації основних фондів для технологічних парків. На жаль, для України перший напрямок розтанув у 2009 році, коли економічна криза досягла свого апогею, а про ефективність другого нічого не відомо напевне.

Ще одним заходом для створення реальних умов переходу економіки України на інноваційну модель розвитку є створення державою механізмів покриття інноваційних ризиків. З цією метою на державному рівні на нашу думку необхідно розробити такі заходи:

- створити умови для капіталізації інтелектуальної власності;
- створити систему стимулів, яка спонукала б, вітчизняних і зарубіжних інвесторів, сприяла б залученню банків, а також великих підприємств до інвестування, сприяла б розвитку венчурних (ризикованих) інноваційних фірм і проектів;
- розробити чітку систему надання державних гарантій кредитуванню перспективних інноваційних проектів[3].

На думку українських вчених оптимальним варіантом розвитку інноваційної складової в економіці країни буде створення нових господарсько-територіальних утворень, а саме технопарків, бізнес-інкубаторів, регіональних інноваційних фондів, венчурних фірм, які сприятимуть залученню приватного бізнесу до фінансування науково-дослідних розробок і процесу впровадження нових технологій у виробництво[4].

Якщо національні технопарки зазвичай орієнтовані на створення нових

галузей, які повинні сприяти забезпеченню майбутньої конкурентоспроможності національної економіки, то регіональні технопарки створюються з метою визначення, розкриття і розвитку інноваційного потенціалу, інноваційної здатності регіону, забезпечення потреби економіки регіону в інноваційних продуктах. А регіони, як відомо, з їхніми науково-технологічними, фінансово-економічними, виробничими та соціальними можливостями у свою чергу відіграють особливо важливу роль у процесі переходу економіки на інноваційний шлях розвитку.

Формування регіональної інноваційної політики, яка була б здатна забезпечити реалізацію зазначених вище завдань, має базуватися на таких основних принципах як системний підхід до формування регіональної інноваційної політики; створення регіональної інноваційної інфраструктури, що враховує специфіку територій, з наступною інтеграцією в єдину систему; узгодженість середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності регіонального та загальнодержавного рівнів (згідно із Законом України “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні”); та концентрація ресурсів на пріоритетних напрямках з чітким визначенням джерел фінансування[4].

Таким чином, на основі проведеного дослідження, було систематизовано основні проблеми, що стримують розвиток інноваційних процесів в Україні, а саме:

- відсутність науково-методологічної бази формування інноваційної системи;
- відсутність системності у здійснюваних державою заходах щодо реалізації інноваційного потенціалу національної економіки;
- державне управління інноваційною діяльністю здійснюється без чітко сформульованої стратегії науково-технологічного та інноваційного розвитку, інтегралу її реалізації, послідовної на вираженій зовнішньої та внутрішньої економічної політики;
- відсутність дієвої системи пріоритетів розвитку науково-технологічної сфери;
- неготовність апарату державного управління до предметної діяльності, спрямованої на інноваційний розвиток економіки;
- нескоординованість дій суб'єктів інноваційної діяльності;
- недостатність фінансових ресурсів для забезпечення наукових досліджень та впровадження інноваційних розробок;
- в Україні не завершилися процеси перерозподілу власності;
- недовершеність нормативно-правової системи регулювання і стимулювання інноваційної діяльності;
- повільне формування в Україні сучасного і масштабного ринку

інноваційної продукції;

- наявність надмірного фіскального тиску, неефективність інституційної структури економіки, що обертається втратами інших секторів економіки. Продукція високотехнологічних галузей не знаходить збуту в інших галузях через великий технологічний відрив і відсутність мотивації до її використання, що суттєво знижує синергетичний ефект інновацій, відтак, ефективність таких "точок зростання" нівелюється в суспільному масштабі.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що для України головне зараз проводити чітко виважену, грамотну державну політику у сфері інновацій. Для цього спробуємо відокремити декілька основних шляхів розвитку інноваційної діяльності, за допомогою яких держава зможе реалізувати необхідні функції у цій сфері.

По-перше, це пряма фінансова підтримка інноваційних процесів, яка включає:

- безпосереднє фінансування утворення нових галузей, наукоємних виробництв тощо за рахунок коштів державного бюджету, зокрема на державних підприємствах;

- ініціювання створення та фінансування науково-дослідницьких програм, наукових центрів шляхом конкурсного відбору;

- надання безпроцентних чи пільгових позик та грантів;

- державне замовлення на інноваційні продукти;

- дотації за рахунок державного бюджету для визначених галузей, виробництв чи технологій;

- компенсація банківського процента цілком чи його частини, в разі спрямування позики на фінансування інвестицій у технологічні інноваційні зміни;

- державні виплати провідним науковим центрам та науковцям;

- компенсація науково-дослідним установам витрат, пов'язаних з налагодженням інформаційного забезпечення (підключення до всесвітньої мережі "Інтернет", організація передплати зарубіжних видань для бібліотек тощо).

По-друге, це фіскальні пільги для інноваторів, до яких входять:

- зниження ставок податку на прибуток підприємств;

- податковий кредит інноваційним підприємствам;

- зменшення суми прибутку до оподаткування шляхом виключення з нього вартості досліджень чи освоєння нової технології;

- звільнення від деяких відрахувань до бюджету;

- звільнення від сплати податку на прибуток, який отримано власниками майнових прав інноваційних та венчурних фірм;

- відстрочка сплати імпортного мита чи звільнення від його сплати в разі

ввезення товарів для реалізації інноваційного проекту;

- пільгова амортизація для фірм, визначених як інноваційні.

І нарешті, інші правові, інфраструктурні, економічні та політичні інструменти підтримки інновацій, а саме:

- удосконалення законодавства про авторське право, патентних відносин;

- введення системи сертифікації та стандартів, що заохочує споживання інноваційних товарів, товарів харчування високої якості, нових медичних, будівельних, телекомунікаційних, рекреаційних, туристичних, транспортних послуг тощо;

- розвиток та підтримка системи освіти в країні: закладів загальної освіти, університетів, спеціальної фахової підготовки, системи безперервного навчання і перекваліфікації робочої сили, курсів профільного тренінгу та менеджменту;

- створення державної інформаційної інфраструктури, розширення доступу до інформаційних мереж та банків даних, бібліотек;

- надання державних замовлень підприємствам для гарантування компенсації витрат на фінансування інновацій;

- здійснення державного лобювання інтересів українських виробників інноваційної продукції на міжнародному рівні, застосування відповідного торговельного режиму та регулювання валютних курсів.

Таким чином, для забезпечення інноваційного розвитку держава повинна зайняти вкрай активну позицію, адже криза за рік-півтора піде на спад, а ось державні та недержавні інститути, які формували інноваційний потенціал, можуть просто зникнути, а українські вчені працюватимуть на економіки інших країн.

Список літератури: **1.** Стан, перспективи розвитку інноваційних процесів в Україні та можливості їх впливу на формування ВВП *Канафоцька Г.І./2007 рік.* **2.** Проблеми розвитку інноваційної діяльності в Україні *Нежиборець В.С./2009 рік* Інтелектуальна власність в наукових виданнях. **3.** Стратегія інноваційного розвитку економіки України *Білецький В.С./ 2008рік* Схід. **4.** Інноваційна діяльність в Україні: проблеми і перспективи // Дзеркало тижня. – 2006. – № 10. – 36 с. **5.** Криза руйнує інноваційний розвиток в Україні *Кузнєцов К.К./2009* Економічна правда. **6.** Гуржій А.М., Каракай Ю.В., Петренко З.О., Вавіліна Н.І., Куранда Т.К. Інноваційна діяльність в Україні: Монографія. — К.: УкрІНЕІ, 2007. — 144 с. **7.** Закон України «Про інвестиційну діяльність» зі змінами, внесеними згідно з Законами України в 1991–2005 рр. // Голос України. – 2001. – 21 листопада. **2.** Геєць В. **8.** <http://www.ukrinform.ua/ukr/order/?id=816524>

Подано до редакції 09.03.2010